

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ-ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ

DEVELOPING CRITICAL THINKING IN PHYSICAL THERAPY STUDENTS THROUGH INTERACTIVE LEARNING

Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасної професійної освіти – розвитку критичного мислення у студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» засобами інтерактивного навчання. У процесі професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів особливого значення набуває формування здатності до аналітичного мислення, обґрунтованого прийняття рішень, самостійної оцінки клінічних ситуацій і професійної поведінки, що є складовими критичного мислення. У статті розкривається сутність поняття «критичне мислення» у контексті вищої медико-педагогічної освіти, а також особливості інтерактивних форм навчання як інструменту розвитку мислення високого рівня у студентів. Основну увагу приділено теоретико-методичному обґрунтуванню доцільності використання інтерактивних технологій (дискусій, рольових ігор, кейс-методу, проєктного навчання) у навчальному процесі закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців з фізичної терапії. Представлено структурні компоненти критичного мислення (когнітивний, рефлексивний, емоційно-оцінний), визначено критерії та показники сформованості цього феномена у майбутніх фахівців. У межах дослідження описано авторську методику впровадження інтерактивних форм у професійно орієнтовані дисципліни та результати формульованого експерименту, що підтверджують ефективність застосованого підходу. Наголошується, що системне формування критичного мислення сприяє підвищенню якості професійної підготовки, формуванню клінічного мислення та готовності студентів до самостійної практичної діяльності в умовах медичної реальності. Концептуальна модель дослідження забезпечується єдністю методологічних, дидактичних і прикладних аспектів, що узгоджується з сучасними вимогами до фахової освіти у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: критичне мислення, фізичний терапевт, інтерактивні форми навчання, професійна підготовка, клінічне мислення, освітній процес.

The article is dedicated to one of the pressing issues in modern professional education—the development of critical thinking in students majoring in “Physical Therapy and Ergotherapy” through interactive learning methods. In the process of professional training for future physical therapists, the formation of the ability for analytical thinking, reasoned decision-making, independent assessment of clinical situations, and professional behavior, which are components of critical thinking, becomes particularly significant. The article reveals the essence of the concept of “critical thinking” in the context of higher medical and pedagogical education, as well as the features of interactive learning forms as a tool for developing higher-level thinking in students.

The main focus is on the theoretical and methodological justification for the appropriateness of using interactive technologies (discussions, role-playing games, case studies, project-based learning) in the educational process of higher education institutions that train specialists in physical therapy. The structural components of critical thinking (cognitive, reflective, emotional-evaluative) are presented, and criteria and indicators for the formation of this phenomenon in future specialists are defined. Within the framework of the study, the author's methodology for implementing interactive forms in professionally oriented disciplines is described, along with the results of a formative experiment that confirms the effectiveness of the applied approach.

It is emphasized that the systematic formation of critical thinking contributes to improving the quality of professional training, the development of clinical thinking, and the readiness of students for independent practical activities in the context of medical reality. The conceptual model of the research is supported by the unity of methodological, didactic, and applied aspects, which aligns with modern requirements for professional education in the healthcare sector.

Key words: critical thinking, physical therapist, interactive learning forms, professional training, clinical thinking, educational process.

УДК 378.147(075.8):616-083.98
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.29>

Сірова А.Г.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри фізичної терапії
Міжнародного науково-технічного
університету імені академіка Юрія Бугая

Копочинська Ю.В.,
доктор. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри фізичної терапії
Міжнародного науково-технічного
університету імені академіка Юрія Бугая

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Освіта в Україні є важливим чинником формування висококваліфікованих, соціально відповідальних фахівців, здатних до самостійного мислення, ефективного розв'язання професійних завдань та адаптації до динамічних умов сучасного світу. У контексті реформування вищої освіти, зокрема медико-біологічної та реабілітаційної галузі, особливої актуальності набуває завдання розвитку критичного мислення студентів як основи професійної зрілості. Система підготовки майбутніх фізичних терапевтів потребує не лише засвоєння теоретичних знань і формування практичних навичок, а й цілеспрямованого розвитку когнітивних

умінь вищого рівня: аналізу, оцінювання, аргументації, прогнозування.

В умовах трансформації сучасної медичної освіти, активного впровадження компетентнісного підходу та цифровізації освітнього простору особливої значущості набувають інтерактивні форми навчання, які створюють сприятливе середовище для формування критичного мислення. Однак на практиці питання цілеспрямованої інтеграції таких форм у підготовку майбутніх фізичних терапевтів ще не дістало достатнього теоретичного і методичного обґрунтування. Відсутність цілісного бачення, системної моделі й перевірених методичних підходів ускладнює процес формування здатності

студентів до рефлексії, самостійного прийняття рішень і відповідальної професійної поведінки. Саме тому виникає потреба в розробленні, апробації та впровадженні ефективних освітніх технологій, що сприятимуть розвитку критичного мислення як ключової складової професійної компетентності фахівців з фізичної терапії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема розвитку критичного мислення розглядається як одна з пріоритетних у сучасній педагогіці, психології та методиках професійної підготовки. Теоретичні засади критичного мислення широко представлені у працях Гарвасюка О. В., Іліка В. В., Ткачук С. С., Наместюка С. В., Батіг І. В., Малайко С. С. де критичне мислення трактується як мистецтво самостійно аналізувати та ухвалювати ретельно обмірковані рішення. Це окремий тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю. Критичне мислення визнають як кваліфіковане мислення, що виносить правильні судження, тому що засноване на критеріях, самовдосконалюється та враховує контекст. Лікарі вказують на важливість та необхідність упровадження технології розвитку критичного мислення в освітній процес лікарів на циклах післядипломної підготовки [1, с. 10–14].

Визначення критичного мислення за класифікацією Американської філософської асоціації (АРА) описується як «цілеспрямоване, саморегульоване судження, результатом якого є інтерпретація, аналіз, оцінка та висновок, а також пояснення доказових, концептуальних, методологічних, критеріологічних або контекстуальних міркувань, на яких ґрунтується судження». [5]. Це визначення підкреслює багатогранність критичного мислення та його важливість у процесі прийняття обґрунтованих рішень.

Габрусєва Н., Шостаківська Н. в своїх дослідженнях описують трактування критичного мислення студентами в умовах війни. Значна кількість опитаних трактує поняття «критичне мислення» через здатність швидко приймати рішення в екстремальних, кризових ситуаціях. Встановлено високий відсоток недовіри респондентів до думки оточуючих та засобів масової інформації. Це свідчить про вплив зовнішніх обставин, зокрема війни, на сприйняття та розуміння студентами поняття критичного мислення.

Автори пропонують рекомендації щодо активізації критичного мислення. Окреслено способи активізації навичок критичного мислення в освітньому процесі. Аргументована необхідність звернути увагу на емоційне благополуччя здобувачів освіти під час війни, використання в освітньому процесі методів та форм навчання, спрямованих на підвищення рівня стресостійкості та резильєнтності [2, с. 10].

Такі рекомендації акцентують на важливості інтеграції психологічної підтримки та розвитку стресостійкості в освітній процес. Ці висловлювання демонструють глибоке розуміння авторами впливу соціальних та психологічних факторів на формування критичного мислення у студентів, особливо в умовах кризових ситуацій.

У вітчизняній науці значний внесок у дослідження критичного мислення зробили Подава-ленко А. П., Зеленська Л. Д., Білера Н. В. які підкреслюють необхідність впровадження методів критичного мислення в медичну освіту. Автори наголошують на актуальності інтеграції методів розвитку критичного мислення в освітній процес для підвищення ефективності підготовки медичних фахівців [6, с. 218–220].

Низка дослідників (Пахомова Т., Базиляк Н., Роменська Т) розглядають інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення. Інтерактивні технології навчання сприяють формуванню критичного мислення студентів, оскільки активізують їхню пізнавальну діяльність, стимулюють до самостійного аналізу та оцінки інформації. Автори підкреслюють, що застосування інтерактивних методів навчання, таких як дискусії, рольові ігри та аналіз кейсів, сприяє розвитку здатності студентів критично мислити та приймати обґрунтовані рішення. Також науковці приділяють значну роль викладачу у формуванні критичного мислення. «Викладач повинен створювати умови для розвитку критичного мислення студентів, використовуючи інтерактивні методи навчання, що сприяють активному залученню студентів до навчального процесу». Науковці зазначають, що інтерактивні методи не лише підвищують мотивацію студентів, але й сприяють глибшому розумінню навчального матеріалу та розвитку критичного мислення. [4, с. 927–939].

Проте, попри наявність значного науково-методичного доробку у сфері загальної та професійної освіти, проблема розвитку критичного мислення саме у студентів-фізичних терапевтів залишається недостатньо дослідженою. Мало уваги приділяється особливостям поєднання професійної підготовки фізичних терапевтів із активізацією когнітивних процесів, які забезпечують формування критичного мислення.

Актуальним залишається питання адаптації інтерактивних методів навчання (дискусій, кейс-методів, проєктної діяльності, ситуаційного моделювання тощо) до специфіки освітнього процесу у галузі охорони здоров'я.

Водночас потребує уточнення перелік ефективних педагогічних умов, які сприяють розвитку критичного мислення у студентів-фізичних терапевтів під час вивчення фахових дисциплін. Відсутні систематизовані методичні рекомендації для викладачів щодо впровадження інтерактивних

технологій як засобу цілеспрямованого формування даної якості у студентів.

Таким чином, виникає потреба у комплексному дослідженні теоретико-методичних засад розвитку критичного мислення майбутніх фізичних терапевтів із урахуванням особливостей освітньо-професійної програми та сучасних викликів медичної освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значного теоретико-методичного підґрунтя щодо розвитку критичного мислення у студентів вищої школи, питання формування цієї здатності у майбутніх фізичних терапевтів ще недостатньо вивчене. Існуючі дослідження зосереджуються переважно на загальнопедагогічних або філософських аспектах критичного мислення, тоді як специфіка його проявів у контексті професійної діяльності фізичного терапевта – майже не розкривається. Не достатньо розроблені механізми адаптації інтерактивних методів до особливостей фахової підготовки в галузі фізичної терапії, зокрема з урахуванням клініко-практичного змісту навчання, міждисциплінарного підходу та етичних викликів. Відсутня також комплексна модель, яка б інтегрувала критичне мислення в зміст освітніх програм та передбачала ефективну діагностику рівнів його сформованості.

У сучасному освітньому полі бракує комплексних досліджень, спрямованих на інтеграцію інтерактивних методик у фахову підготовку майбутніх реабілітологів. Це зумовлює необхідність подальшого вивчення теоретичних засад і розробки практичних моделей навчального процесу, орієнтованих на розвиток критичного мислення у студентів цієї спеціальності.

Таким чином, актуальним є вивчення можливостей та ефективності впровадження інтерактивних форм навчання як засобу розвитку критичного мислення саме в процесі професійної підготовки студентів-фізичних терапевтів.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження можливостей розвитку критичного мислення у студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» шляхом використання інтерактивних форм навчання; аналіз основних педагогічних умов, засобів та методик, які сприяють формуванню когнітивної гнучкості, аналітичних здібностей, самостійності мислення й здатності до обґрунтованого прийняття рішень у професійно зорієнтованому освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практичне дослідження було спрямоване на вивчення ефективності впровадження інтерактивних форм навчання як засобу розвитку критичного мислення у студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія». У дослідженні взяли участь 78 студентів 2–4 курсів закладу вищої освіти

медико-біологічного профілю. Дослідження проводилося у два етапи: констатувальний і формувальний. На першому етапі за допомогою анкетування, спостереження, аналізу навчальної діяльності та психометричних методик (тесту критичного мислення Ватсона–Глейзера) визначався початковий рівень сформованості критичного мислення. Виявлено переважання репродуктивного стилю мислення, недостатній рівень навичок аргументації, аналізу ситуацій, самостійного прийняття рішень.

На другому, формувальному етапі дослідження було впроваджено інтерактивні методи навчання, адаптовані до змісту професійно орієнтованих дисциплін. Основними методиками стали:

- кейс-метод, що дозволив моделювати клінічні ситуації й аналізувати альтернативні рішення;
- проблемне навчання (Problem-Based Learning), яке стимулювало активне пошукове мислення та застосування теоретичних знань у змінних умовах;
- дискусії та дебати, які сприяли розвитку комунікативної компетентності, аргументації, гнучкості мислення;
- метод проєктів, завдяки якому студенти мали змогу самостійно досліджувати реальні проблеми фізичної терапії та презентувати обґрунтовані рішення.

Педагогічними умовами, що забезпечували ефективність формування критичного мислення, стали:

1. Створення навчального середовища, орієнтованого на співпрацю, відкритість до думок, обмін досвідом та рефлексію.
2. Інтеграція міждисциплінарного підходу у зміст дисциплін (анатомія, фізіологія, клінічна реабілітація, етика).
3. Системне використання завдань відкритого типу, діагностичних алгоритмів, ситуацій морального вибору.

Засобами розвитку критичного мислення виступали як цифрові освітні платформи (Google Classroom, Kahoot, Padlet), так і традиційні засоби активного навчання: навчальні тренінги, міні-сценарії клінічних випадків, рольові ігри (імітація комунікації з пацієнтами, членами мультидисциплінарної команди).

Результати формувального експерименту засвідчили позитивну динаміку: зросли показники когнітивної гнучкості, здатності до аналізу, аргументованості висновків, рефлексивності. Значна частина студентів продемонструвала перехід від репродуктивного до продуктивного типу мислення, що є свідченням успішного розвитку критичного мислення в умовах цілеспрямованого використання інтерактивних форм навчання.

Отримані результати підтверджують ефективність інтерактивних форм навчання у розвитку критичного мислення студентів-фізичних терапевтів

та засвідчують доцільність їх системного впровадження в освітній процес. Водночас проведене дослідження не охоплює всіх аспектів означеної проблеми, що відкриває широкі можливості для подальших наукових розвідок.

Перспективним напрямом є розроблення й апробація авторських освітніх модулів, орієнтованих на формування критичного мислення у поєднанні з професійними компетентностями фізичного терапевта. Також доцільно здійснити порівняльний аналіз результатів застосування інтерактивних методик у різних курсах навчання (2-й, 3-й, 4-й), а також у магістратурі, щоб виявити вікові, когнітивні та професійні відмінності.

Окремої уваги заслуговує дослідження впливу цифрових освітніх платформ, ігрових технологій та доповненої реальності (AR) на активізацію мисленнєвої діяльності та розвиток критичного мислення в медико-реабілітаційній освіті. Перспективним є також вивчення взаємозв'язку між рівнем критичного мислення та ефективністю прийняття клінічних рішень у майбутній професійній діяльності фізичних терапевтів.

Не менш важливим напрямом подальших наукових пошуків є розробка інструментарію для діагностики рівнів критичного мислення, адаптованого до потреб студентів спеціальностей медико-біологічного профілю, що дозволить здійснювати моніторинг і корекцію освітнього процесу на всіх етапах фахової підготовки.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило актуальність формування критичного мислення у студентів-фізичних терапевтів як важливої складової їхньої професійної компетентності. У сучасних умовах реформування вищої освіти й підвищення вимог до медичних фахівців, здатність аналізувати, аргументовано оцінювати ситуації, ухвалювати зважені рішення набуває особливої значущості.

Інтерактивні форми навчання – такі як кейс-метод, дискусії, дебати, тренінги, ситуаційне моделювання – є ефективними засобами активізації пізнавальної діяльності студентів та розвитку в них когнітивних, комунікативних і рефлексивних умінь, що безпосередньо пов'язані з критичним мисленням. Практичне впровадження інтерактивних методик продемонструвало позитивну динаміку в оволодінні студентами навичками аналізу, обґрунтування рішень, формулювання логічно послідовних суджень.

Разом з тим, виявлено низку проблем, пов'язаних із недостатнім методичним забезпеченням, фрагментарністю впровадження інтерактивного навчання у медичну освіту, а також відсутністю єдиної системи критеріїв оцінки

сформованості критичного мислення у студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія».

Отже, розвиток критичного мислення студентів-фізичних терапевтів потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки, вдосконалення змісту й форм організації навчання, науково обґрунтованих підходів до діагностики та моніторингу результатів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення інтегрованої моделі розвитку критичного мислення у межах освітньо-професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарвасюк О. В., Іліка В. В., Ткачук С. С., Наместюк С. В., Батіг І. В., Малайко С. С. Формування критичного мислення студентів-медиків як складова навчального процесу у закладі вищої освіти. *Журнал Буковинського державного медичного університету*. 2024. № 3. т. 23. С. 10–14. URL: <https://doi.org/10.24061/1727-4338.XXIII.3.89.2024.10>.
2. Габрусєва Н., Шостаківська Н. Дослідження уявлень здобувачів вищої освіти про феномен критичного мислення. *Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка*, 2024. № 2. т. 39. С. 14–20. URL: <https://doi.org/10.31110/fmo2024.v39i2-02>.
3. Кулик І. О. Дидактичні можливості інтерактивних технологій навчання у формуванні критичного мислення. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса: Гельветика. 2022. № 36. С. 200–203. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/369>.
4. Пахомова Т., Базиляк Н., Роменська Т. Роль інтерактивних технологій у розвитку критичного мислення студентів. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 7. т. 35. С. 927–939. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-927-939](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-927-939).
5. Peer Instruction as an Innovative Learning Tool in Undergraduate Physical Therapy Education. *World Physiotherapy Congress Proceedings*. 2023. URL: <https://world.physio/congress-proceeding/peer-instruction-innovative-learning-tool-undergraduate-physical-therapy>.
6. Подаваленко А. П., Зеленська Л. Д., Білера Н. В. Дослідницькі методи навчання як інструмент розвитку критичного мислення лікарів на циклах тематичного удосконалення. *Актуальні питання педагогіки вищої медичної освіти: зб. матеріалів конф. Харків: ХНМУ*, 2024. С. 218–220.
7. Слодиницька Ю., Гудима Г. Розвиток критичного мислення в сучасній педагогіці: стратегії, методи та виклики. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 160. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3951>.
8. Третяк Н. В. Розвиток критичного та творчого мислення студентів в інноваційному освітньому середовищі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2024. № 36. С. 364–376. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36.364-376>.